

Kaupunkivihreä tiivistyvässä kaupungissa -haastekimppu

Ympäristöministeriön rahoittamassa **Kestävä kaupunki -ohjelman** haastekimpputyössä 2022-2023 kehitettiin ratkaisuja yhdessä kaupunkien kanssa kaupunkiluontoon liittyviin haasteisiin, kuten luonnon monimuotoisuuden ja luontoarvojen säilyttämiseen kasvavassa kaupungissa, viherrakenteen lisäämiseen tiivistyvässä kaupungeissa sekä urbaanien viherratkaisujen hyväksyttävyyden lisäämiseen.

Kaupunkivihreän haasteita ratkoivat edustajat

Helsingistä, Iisalimesta, Järvenpäästä, Kemistä, Lahdesta, Raaseporista, Turusta, Vantaalta ja Ylöjärveltä kolmessa tiimissä.

Työtä fasilitoi Suomen ympäristökeskus.

Haastekimpassa kehitettiin yhdeksän ratkaisua

1. Viherympäristön laatu: Kotimaisten puiden ja putkilokasvien suosiminen
2. Viherympäristön laatu: Kaupunkivihreän tilan kartoittaminen eli luontotiedon kartoittaminen
3. Viherympäristön arvo ja laatu: Yhteistyön ja vuorovaikutuksen mahdollistavien rakenteiden kehittäminen ja linjauksien jalkauttaminen kuntaorganisaatioon
4. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Riittävä tila kaupunkivihreälle
5. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Taskupuistot
6. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Rakennusjärjestyksen kehittäminen
7. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Saavutettavuusohjeet
8. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Pysäköinti ja kestävä liikenne
9. Viherympäristön arvo: Viherympäristön arvojen tunnustaminen ja jalkauttaminen viestinnässä

Yhteistyössä

- Kaupungit
- Suomen ympäristökeskus
- Ympäristöministeriö

1. Viherympäristön laatu: Kotimaisten puiden ja putkilokasvien suosiminen

Ratkaisun kuvaus

- Tavoitteena on lisätä kotimaisten putkilokasvien ja puiden käyttöä kaupunkien vihertoiminnassa, puistoissa ja luontoalueilla.

Mitä ratkaisulla halutaan muuttaa

- Suhtautumista luonnon monimuotoisuuteen.
- Lisätä kotimaisten luonnonkasvien käyttöä ja arvostusta.

Ratkaisun tuottama arvo

- Pysäyttää luonnon monimuotoisuuskatoa ja parantaa elinympäristöjen laatua.
- Tiedon jakaminen luonnonkasveista ja monimuotoisuuden suojelusta.
- Taloudellinen arvo palveluntuottajille ja yrityksille.

Toteutukseen tarvitaan

- Keskustelu ja "pelisäännöt" kasvilajien siirroista, uhanalaisten kasvien käytöstä, siirtovyöhykkeistä jne.
- Markkinavuoropuhelu ja hankintakriteerit: mitä suurempi markkina yrityksille, sitä parempi saatavuus.
- Siementen saatavuus: maaperän ja siemenpankin siirtäminen uuselympäristön luomiseksi, siementen kaupallinen tuotanto, siementen kerääminen luonnon esiintymistä ja kerryttämisalueet.

Toteutuksen tulos

- Kansalliset pelisäännöt siirtovyöhykkeistä ja uhanalaisten sekä rauhoitettujen lajien käytöstä uuselympäristöissä ja kasvien kasvupaikkojen lisäämisessä.
- Tietouden lisääminen paikallisen lajiston käytön monimuotoisuushyödyistä.

Ratkomassa

- Turku, Vantaa ja Iisalmi

Yhteistyössä

- Kaupungit
- Suomen ympäristökeskus
- Ympäristöministeriö

2. Viherympäristön laatu: Kaupunkivihreän tilan kartoittaminen eli luontotiedon kartoittaminen

Ratkaisun kuvaus

- Luontotiedon keräämisen tehostaminen ja yhteiskäyttäminen.

Mitä ratkaisulla halutaan muuttaa

- Resurssien määrään lisääminen eli rahaa kartoitukseen.
- Käytettävän tietojärjestelmän (ArcGis, MATTI) saaminen keskustelemaan tulevan (FEO/laji.fi) tietojärjestelmän kanssa jouhevasti.
- Luontoarvojen kartoitukset tulee tehdä ennen alueen suunnittelun aloittamista.

Ratkaisun tuottama arvo

- Luontotieto tehostaa ja ohjaa suunnittelua ja päätöksentekoa.
- Ohjaa rakentamista ja muuta maankäyttöä vähemmän arvokkaille luontoalueille.
- Hillitsee osaltaan luontokatoa.

Toteutukseen tarvitaan

- Resursseja ja yhteistyötä.
- Luontokuntaindikaattorien kehittämistä.
- Tietojärjestelmien käytettävyyden ja saavutettavuuden parantamista.

Toteutuksen tulos

- Kattava luontotieto kaupungin alueelta.
- Toimiva luonnontilan seuranta.
- Pääkaupungin kattava tietojärjestelmä.
- Kattavaa tietoa luontoarvoista.

Ratkomassa

- Turku, Vantaa ja Iisalmi

Yhteistyössä

- Kaupungit
- Suomen ympäristökeskus
- Ympäristöministeriö

3. Viherympäristön arvo ja laatu: Yhteistyön ja vuorovaikutuksen mahdollistavien rakenteiden kehittäminen ja jalkauttaminen kuntaorganisaatioon

Ratkaisun kuvaus

- Luodaan luontevia ja tehokkaita rakenteita ja toimintatapoja, joilla viherympäristön suunnitteluun ja toteutukseen liittyvää tiedon kulkua ja yhteistyötä kehitetään kaupunkiorganisaation sisällä.
- Huomioidaan eri toimialat ja päättäjät.
- Inspiraatioksi haetaan esimerkkejä ja kokemuksia hyviksi todetuista toimintatavoista.

Ratkaisun tuottama arvo

- Poikkihallinnollinen yhteistyö tehostaa prosesseja ja tuottaa parempia ratkaisuja ja elinympäristöjä.

Mitä ratkaisulla halutaan muuttaa

- Muodostetaan uutta yhteistä tavoitekuva.
- Nykyinen yhteistyö ja toimintatavat eivät ole riittävät.
- Lisätään aitoa vuorovaikutusta.

Toteutukseen tarvitaan

- Monialaiset yhteistyöryhmät
- Esimerkiksi hankekohtaiset pilotit, kaavakohtaiset yhteistyöryhmät, Hyte-yhteistyöryhmä

Toteutuksen tulos

- Tänä vuonna: hankekohtaiset pilotoinnit, hyvät käytänteet.
- Pitkä aikaväli: hyvät käytänteet prosesseiksi ja menetelmiksi.

Ratkomassa

- Kemi, Ylöjärvi, Järvenpää, Helsinki, Turku, Vantaa

Yhteistyössä

- Kaupungit
- Suomen ympäristökeskus
- Ympäristöministeriö

4. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Riittävä tila kaupunkivihreälle

Ratkaisun kuvaus

- *Kaupunkivihreän prioriteettijärjestys*

Mitä ratkaisulla halutaan muuttaa

- Jätetään kaupunkivihreälle tilaa kaavoituksessa sekä katu- ja liikennesuunnittelussa.
- Lisätään kaupunkivihreän arvoa tonteilla ja julkisessa tilassa.

Ratkaisun tuottama arvo

- Lisää asukkaiden kokemaa viihtyisyyttä ja pidentää kaupunkivihreän elinkaarta.
- Edistää hiiliviisautta, hulevesien hallintaa, lämpösaarekeilmiön ja ilmastomuutoksen hillintää sekä siihen sopeutumista; auttaa valitsemaan vaihtoehdot, jotka ovat kaupunkivihreän kannalta edullisia; monihyötyinen kaupunkivihreä saadaan mukaan projekteihin.

Toteutukseen tarvitaan

- Kaavoitus, kaupunkitilan suunnittelijat (konsultit ja kaupungilla työtä ohjaavat); rakennuttajat ja rakennusvalvonta; infrahankkeet (tiedotus, valvonta, urakka-asiakirjat)

Toteutuksen tulos

- Kaupunkivihreän prioriteettijärjestys - huoneentaulu
- Prioriteettijärjestyksen toteuttamista tukevia keinoja:
 - Konsulttiohjeistus (ohjeet ja työvälineet kaupunkivihreän lisäämiseksi)
 - Viherkertoimen kehittäminen – huomioidaan paremmin eri tavoitteet: esim. biodiversiteetti, hiilensidonta, hulevedet ja kulttuuriarvot
 - Nykyisten tiiviisti rakennettujen alueiden viherverkostosuunnittelu, jossa huomioidaan mm. luontoarvot, kestävän kehityksen tavoitteet ja ilmastomuutoksen hillintää
 - Viherosaamisen lisääminen kautta koko prosessin maankäytön suunnittelusta toteutukseen ja kunnossapitoon

Ratkomassa

- Helsinki, Järvenpää, Kemi, Lahti, Vantaa

Yhteistyössä

- Kaupungit
- Suomen ympäristökeskus
- Ympäristöministeriö

Kaupunkivihreän prioriteettijärjestys

1. Säilytetään nykyinen kasvillisuus ja maaperä

- kartoitetaan nykyinen ja säilytetään hyväkuntoinen kasvillisuus
- jätetään nykyinen maaperä koskemattomaksi
- pyritään tekemään tekniset ratkaisut siten että oleva kasvillisuus voi selvitä

2. Jos ei pystytä säilyttämään, niin uusitaan poistettava kasvillisuus

- vaihdetaan vain välttämätön kasvualusta ja käytetään mahdollisuuksien mukaan kierrätyskasvualustaa
- korvataan poistettava kasvillisuus istuttamalla uutta, mahd. uudenlaista alueella menestyvää kasvillisuutta
- monipuolistetaan lajistoa mm. ilmastonmuutoksen kestävyys, kasvupaikka (ekologia, kaupunkikuva ja kulttuuri) huomioiden

3. Mikäli joudutaan uusimaan kasvillisuus kokonaan

- käytetään ensisijaisesti kierrätyskasvualustaa mahdollisimman läheltä tai samanlaisesta kasvupaikasta
- istutettaessa uutta monipuolistetaan lajistoa kestävyys ja kasvupaikka (ekologia, kaupunkikuva ja kulttuuri) huomioiden

4. Jos kasvillisuutta ei voida kohteeseen saada, korvataan poistettava kasvillisuus lähistöllä

- istutetaan vähintään alaltaan vastaava määrä uutta kasvillisuutta lähistölle, kuin mitä on jouduttu poistamaan
- pyritään samalla vahvistamaan laatua, esim. luonnon monimuotoisuutta
- tarkoituksenmukaiset tavat toteuttaa vastaava määrä vihreää arvioidaan tapauskohtaisesti

Toteuttamiskeinoja

- Koko kaupungin viherverkoston huomioon ottaminen alueiden suunnittelussa
- Nykyisten tiiviisti rakennettujen alueiden viherverkostosuunnittelu, jossa huomioidaan luontoarvot, kestävän kehityksen tavoitteet, ilmastonmuutoksen hillintä ym.
- Kehitetään alueellista viherkerrointa tai ekosysteemipohjaista arviointityökalua, käyttöönoton järjestelmällisyys
- Katualueiden mitoituksessa ja tilanjaossa kasvillisuus tulee ottaa paremmin huomioon, esim. eri liikennemuodot
- Kaavoitus ja kadunsuunnittelu samanaikaiseksi
- Kehitetään tonttien viherkerrointa – huomioidaan paremmin eri tavoitteet: esim. biodiversiteetti, hiilensidonta, hulevedet, kulttuuriarvot; tonttien kasvillisuuden huomioon ottaminen pientalotonttien lohkomisen ja kerrostalotonttien lisärakentamisen yhteydessä
- Kaupunkivihreän kunnossapidon ja suunnittelun riittävät resurssit varmistaisivat laadun pitkäjänteisen säilyttämisen ja kehittämisen ja ehkäisisivät korjausvelan syntymistä
- Viherurakoiden erottaminen muiden urakoiden kilpailutuksesta
- Viherosaamisen lisääminen kautta koko prosessin maankäytön suunnittelusta toteutukseen ja kunnossapitoon

5. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Taskupuistot

Ratkaisun kuvaus

- Viherverkoston strategisen yleissuunnitelman osana lisätään katutilan vihreää eri kokoisilla ja tarkoitukseen suunnitelluilla taskupuistoilla.
- Määritellään toimenpiteet eri tasoille kaupungin organisaatiossa: kuvataan prosessi esimerkiksi hankekortteihin.
- Vihertaskujen lisääminen asemakaavoituksella: tilavaraus verkostolle ja asemakaavamerkintä (yksityinen/julkinen).

Mitä ratkaisulla halutaan muuttaa

- Lisätään vihreää katualueelle, joko korttelin tai kadun osana helposti saavutettaviin paikkoihin.
- Lisätään tilaa lumelle ja hulevesien hallinnalle.
- Lisätään olemassa olevan puuston säilymismahdollisuuksia.

Toteutukseen tarvitaan

- Kaavoitus, kaupunkitekniikka, hankekehitys ja tarvittaessa liikuntapalvelut ja kunnossapito sekä asukkaat

Ratkaisun tuottama arvo

- Ilmasto- ja kustannusvaikutukset
- Kaupunkitilan toiminnallisuuden ja viihtyisyyden parantuminen (taskupuistoilla on eri funktioita: visuaalinen, maisemallinen, ilmanlaadullinen, varjostaminen, vesien hallinta, sosiaalinen, identiteettitekijä, biodiversiteetti)
- Kaupungin imago: vihreä kaupunki edistää matkailua ja turismia

Toteutuksen tulos

- Suunnittelua johdonmukaistava määritelmä taskupuistolle
- Paikkatietoanalyysiin pohjautuva teemakartta
- Ohjeistus ja ilmastomerkituksen kiteyttäminen taskupuistolle, kustannus- ja ilmastovaikutusten selvittäminen
- Pidemmällä aikavälillä: vihreä ja viihtyisä keskusta, lämpötilojen ja hulevesien hallinta; keskustan viherryttämisen budjetti

Ratkomassa

- Helsinki, Järvenpää, Lahti, Vantaa

Yhteistyössä

- Kaupungit
- Suomen ympäristökeskus
- Ympäristöministeriö

6. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Rakennusjärjestyksen kehittäminen

Ratkaisun kuvaus

- Rakennusjärjestykset on päivitettävä rakentamislain myötä. Päivityksessä kiinnitetään huomiota viherympäristön määrään ja laatuun.
- Viherkerroin rakennusjärjestykseen.

Mitä ratkaisulla halutaan muuttaa

- Turvataan viherympäristön monimuotoisuus ja riittävyys rakennushankkeissa.

Toteutukseen tarvitaan

- Rakennusvalvonta ja muut viranomaiset.
- Rakennuttajat ja suunnittelijat toteuttamisessa.

Ratkaisun tuottama arvo

- Viherympäristön säilyttäminen ja lisääminen.
- Viihtyisyyden ja monimuotoisuuden lisääminen.
- Hulevesien käsittelyn parantaminen.

Toteutuksen tulos

- Esimerkkimääräysten kokoelma.
- Rakennusjärjestys, jossa turvataan viherympäristön laatu ja määrä.
- Pidemmällä aikavälillä: tontit ja muu kaupunkiympäristö rakennetaan viherympäristö huomioiden.

Ratkomassa

- Helsinki, Järvenpää, Lahti, Vantaa

Yhteistyössä

- Kaupungit
- Suomen ympäristökeskus
- Ympäristöministeriö

7. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Saavutettavuusohjeet

Ratkaisun kuvaus

- Ohjeistukset maksimietäisyyksistä asukkaiden kotoa lähimmälle viheralueelle ja niiden toteutumista mittaavat työkalut.

Mitä ratkaisulla halutaan muuttaa

- Halutaan varmistaa tasapuolisuus viheraluetarjonnassa ja sen saavutettavuudessa kaupungin eri osissa sekä arvioida maankäytön muutosten vaikutuksia jo suunnitteluvaiheessa, jotta epäsuotuisiin muutoksiin pystytään reagoimaan.
- Käyttöasteen pohjalta voidaan myös kohdistaa investointi- ja peruseräparannusresursseja vaikuttavammin.

Toteutukseen tarvitaan

- Operatiivinen ohjeen laatija ja välineen toteuttaja/arvioinnin tekijä (mahdollisesti konsultti, paikkatietoasiantuntija, maisema-arkkitehti).
- Johdon sitoutuminen, poliittinen tahto.
- Yhteistyö tutkimuslaitosten kanssa.

Ratkaisun tuottama arvo

- Viheralueiden tuottamien hyötyjen ja ekosysteemipalveluiden, kuten sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen toteutuminen, erityisesti haavoittuvilla ryhmillä, pääsy virkistyspalveluihin ja ilmastomuutoksen haitallisiin vaikutuksiin vastaaminen.

Toteutuksen tulos

- Benchmarking ja vertailu, sen pohjalta saavutettavuustyökalujen kehittäminen ja kommunikointi organisaatiossa.
- Pidemmällä aikavälillä: vaikutus maankäytön suunnitteluun, systemaattinen mittari osaksi strategian toteutumisen mittaamista ja kaavoituksen vaikutusten arviointia, yhdistäminen kaupunkimalliin.

Ratkomassa

- Helsinki, Järvenpää, Lahti, Vantaa

Yhteistyössä

- Kaupungit
- Suomen ympäristökeskus
- Ympäristöministeriö

8. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Pysäköinti ja kestävä liikenne

Ratkaisun kuvaus

- Kevyen liikenteen väylien kehittäminen
- Pysäköinnin keskittäminen ja optimointi
- Viheralueiden lisääminen keskusta-alueilla

Mitä ratkaisulla halutaan muuttaa

- Lisätä hulevesien luonnonmukaista hallintaa keskusta-alueilla (kasvillisuuden avulla).
- Monimuotoisuuden lisääminen keskusta-alueilla.
- Hiilinielujen ja hiilensidonnan lisääminen keskusta-alueilla.

Toteutukseen tarvitaan

- Mittausyksikkö, ympäristöyksikkö, kunnallistekniikan yksikkö, puistoyksikkö, hyvinvointi- ja elinvoimayksikkö, valtuusto
- Konsultti (selvitys), työryhmä (ohjelma)
- Maanomistajat

Ratkaisun tuottama arvo

- Luonto- ja ympäristöarvot
- Hyvinvointi- ja terveysarvot
- Helpompaa ja kestävämpää liikkumista

Toteutuksen tulos

- Raaseporin keskusta-alueiden asemakaavoituksen viherohje
- Pidemmällä aikavälillä: toimiva joukkoliikenne vähentää autojen tarvetta, laaja jalankulku- ja pyörätieverkosto varmistaa, että kaikkialle pääsee ilman autoa, vihreämmät tontit ja ulkoilumahdollisuuksien lisääntyminen.

Ratkomassa

- Iisalmi, Kemi, Raasepori

Yhteistyössä

- Kaupungit
- Suomen ympäristökeskus
- Ympäristöministeriö

9. Viherympäristön arvo ja laatu: Viherympäristön arvojen tunnustaminen ja jalkauttaminen viestinnässä

Ratkaisun kuvaus

- Kehitetään viestintää siten, että kaupunkivihreän arvo ja merkitys tunnustetaan, ymmärretään ja hyväksytään kaikilla tasoilla asukkaista päättäjiin ja suunnittelijoista toteuttajiin.
- Vahvistetaan viestinnän vuorovaikutteisuutta sekä valitaan kohderyhmien mukaan viestinnän sisältö ja argumentit sekä välineet.

Ratkaisun tuottama arvo

- Tunnustetaan luonnon arvo päätösten ja suunnittelun lähtökohtana.
- Välitetään tutkittua, luotettavaa tietoa kaikille.
- Parannetaan toiminnan läpinäkyvyyttä, osallistumismahdollisuuksia ja ennakoivuutta.

Toteutukseen tarvitaan

- Esim. kaavoitus ja yhdyskuntatekniikka, joiden ulkoisen viestinnän tulee olla yhdenmukaista.
- Viestintäosaajat, kaupungin asiantuntijat.
- Asukkaat osallistamalla mukana.

Mitä ratkaisulla halutaan muuttaa

- Lisätään yhteisymmärrystä ja vähennetään väärinkäsityksiä sekä vastakkainasettelua.
- Monipuolistetaan viestintää ja vuorovaikutteisuutta (esim. digiympäristöt).

Toteutuksen tulos

- Argumenttietopankki perusteluiden hakemiseen.
- Tietoisuuden ja ymmärryksen lisääntyminen kaikilla tasoilla.
- Kaupunkiorganisaation sisällä arvot tunnustettu ja tunnustettu, sanoitettu strategioissa ja suunnitelmissa.

Ratkomassa

- Kemi, Ylöjärvi, Järvenpää, Helsinki

Yhteistyössä

- Kaupungit
- Suomen ympäristökeskus
- Ympäristöministeriö

